

El ferro de la baldufa

(ALDC, III, 586. El ferro de la baldufa)

El ‘bocinet de ferro punxegut sobre el qual gira la baldufa’ coneix diversitat de noms els més estesos dels quals són *clau*, *punta* i *ferro*. A part de *ferro* (var. *ferret* 111, 130; *ferri* 99, per tancament de la -e de l’ant. *ferre*; *fiarro* 138, per diftongació de la /e/ arcaica pròpia del Matarranya), metonímia de ‘matèria per objecte’, i *arbre* 19, 92, a partir de ‘element central, eix d’un objecte’, els altres significants es basen en *a*) la idea de ‘cos prim i rígid acabat en punta’: *clau* (< llat. CLAVU; var. *clauet* 17, 166, *clavet* 137); *tatxa* 1, 144, d’origen no aclarit; *gavarrot* 14, des de ‘clau de la gavarra’; *piu*, des de ‘peça sortint que encaixa en un forat’ (< *piul*, deverbial de *piular*); *pinça* 57, des de ‘braç articulat per a subjectar’, d’origen expressiu; *pinxo* 74, del cast. *pincho* ‘objecte punxegut’, deverbial d’un encreuament de *picar* i *punchar*; *pitxó* 124, probable encreuament de *pinxo* i *punxó*; *punta* (< llat. PUNCTA ‘ferida amb la punxa d’una

arma blanca’ > ‘punta’; var. *punteta* 134, 136, 165, *punta inglesa* 112); *punxa* probablement antic manlleu a l’occità on PUNCTA > *puncha* (Martines) i el seu der. *punxó* (var. *punxon* 94, *pun[θ]ó* 132, *punxonet* 88, *punxona* 118), i *pua* 72, 190, d’origen incert; *b*) metàfores: *bec* 49 (< cèltic BECCUS) semblant al d’un ocell, com *pico* 165, pres del cast.; *ullal* 47, per la semblança del punxó amb la [dent] *ullal* (per al seu origen, veg. PALDC, I, mapa 48), i *queixal* 42 (< llat. vg. CAPSĒUM ‘semblant a una caixa’), amb anàloga metàfora; *c*) la idea de ‘extremitat’: *cap* 8, 9, 95 (< llat. CAPUT).

Geolingüísticament notem l’àrea compacta val. de *clau*, la de *punta* a bona part del Principat i el Rosselló i els punts esparsos de *ferro* al Principat i a les Illes.

Cap dels noms comentats es troba, com a unitat específica, en el diccionari normatiu.

